

Bernat
Metge

El somni

Versió

d'Alba Dedeu

Tast de Clàssics

Bernat Metge

El somni

Versió
d'Alba Dedeu
Tast de Clàssics

TAST DE CLÀSSICS, 3

Primera edició: febrer 2012

© de l'adaptació i la introducció,
Alba Dedeu i Surribas, 2012
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.
Acàcies, 15. 08027 Barcelona
www.editorialbarcino.cat
Edició núm. 818

Dipòsit legal: **B.**
ISBN: 978-84-7226-775-6
Disseny: LAMANERA, S. C. P.
Imprès per TREBALLS GRÀFICS, S. A.
Santander, 74. 08020 Barcelona

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
EL SOMNI	17
Llibre primer	19
Llibre segon	55
Llibre tercer	75
Llibre quart	111

INTRODUCCIÓ

Bernat Metge va néixer a Barcelona pels volts de l'any 1348. El fet de ser fill d'un apotecari feia preveure un destí molt diferent d'aquell que acabaria tenint el futur secretari reial: la mort del seu pare (1359) i el casament de la seva mare amb Ferrer Saiol (1364), protonotari de la reina Elionor de Sicília, tercera esposa de Pere III el Cerimoniós, van capgirar totalment la seva fortuna, i de la mà del seu padrastre va entrar a la Cancelleria Reial, primer com a subordinat seu (1371) i, després de la mort de la reina (1375), com a escrivà del príncep i futur rei Joan I.

Per poder exercir la seva professió, Metge va haver de rebre una educació exigent i molt completa. Els funcionaris de la Cancelleria Reial no tan sols necessitaven coneixements de català, aragonès i llatí, sinó també un bon domini de la retòrica, el dret canònic i civil, etc. A més a més, havien de conèixer les innovacions culturals del moment, i la influència de França i, sobretot, d'Itàlia, on començaven a florir els primers escriptors humanistes, va ser especialment notable a la Corona d'Aragó i la seva Cancelleria.

La carrera de funcionari de Bernat Metge va estar marcada per múltiples acusacions de malversació i corrupció. Abans que s'iniciés el regnat de Joan I (1387), Metge i altres servidors del príncep ja van ser acusats de mala gestió econòmica i d'altres càrrecs que amb el pas dels anys s'anirien agreujant. El futur rei, amb qui Metge devia tenir una relació propera —eren si fa no fa de la mateixa edat i compartien aficions artístiques i literàries—, sempre va afavorir el seu servidor, defensant-lo i oferint-li remuneracions molt generoses. Durant aquest període de joventut Metge va escriure el *Llibre de Fortuna i Prudència* (1381), en el qual s'explica com el personatge Bernat, afligit per les acusacions que se li imputen, es troba embarcat en un viatge fantàstic fins a l'illa de Fortuna; la discussió que hi mantindrà amb els personatges al·legòrics de Fortuna i Prudència servirà per consolar-lo amb la idea de la providència divina. Probablement, l'obra en vers *Sermó* i també l'*Ovidi enamorat* —traducció del poema *De vetula*, que llavors s'atribuïa a Ovidi— són d'aquest mateix període.

L'any 1388 Metge es va veure implicat en un primer procés contra els servidors del rei Joan, però va aconseguir evitar la condemna i conservar el càrrec. Potser data d'aquesta època la seva *Història de Valter i Griselda*, una traducció del darrer conte del *Decameró* de Boccaccio feta a partir de la versió llatina de Petrarca. Aquestes dues figures del primer humanisme italià, Petrarca i Boccaccio, exerciran una influència decisiva sobre *El somni*.

L'any 1390 Metge rep un càrrec de la màxima confiança com és el de secretari reial. El 1395 el rei l'envia en missió diplomàtica a la seu pontifícia d'Avinyó, on feia

poc que l'aragonès Pero Martines de Luna (Benet XIII) havia succeït a Climent VII, rival del papa de Roma, Urbà VI. A Avinyó, Metge hi va tenir la possibilitat de fer noves lectures, i potser hi va conèixer el *Secretum* de Petrarca, que el va inspirar a escriure l'*Apologia* —només se'n conserva un fragment inicial molt curt— i *El somni*.

Després de la mort inesperada de Joan I, el maig de 1396, la sort es gira contra Bernat Metge. Les acusacions de malversació i corrupció, que mai no havien cessat, ara es multipliquen, i finalment s'obre un procés contra ell i altres consellers del rei. A banda dels càrrecs habituals, ara també els culpen de negligència per la mort del rei. Malgrat tot, el desembre de 1398 el successor del rei Joan, el seu germà Martí, absoldrà tots els acusats. És en aquestes circumstàncies que Metge escriu *El somni*, i pot ser que sigui abans d'aquesta obra que escriu també un poema jocós titulat *Medicina apropiada a tot mal*. Més tard arribarien la confiança del nou rei i la rehabilitació com a escrivà (1402) i secretari reial (1405), gràcies a les quals Metge tornaria a gaudir dels seus privilegis d'abans. A partir de la mort del monarca (1410), va deixar d'exercir el seu càrrec, i durant els seus últims anys va continuar vivint a Barcelona, on va morir el mes de juny de 1413. No sabem en quina època va escriure una altra obra, titulada *Lucidari*, que avui no conservem.

El somni s'estructura en quatre parts o llibres que narren el somni-visió del personatge Bernat i la seva conversa amb els tres personatges que se li apareixen. Aquest protagonista malaurat que rep un missatge consolador del més enllà a través d'un somni visionari s'emmiralla en el Boeci

de la *Consolació de la Filosofia*, però Metge també imita altres models com el *Somni d'Escipió* de Ciceró i, sobretot, el *Secretum* de Petrarca i el *Corbaccio* de Boccaccio.

L'aparició del difunt Joan I amb els seus dos acompanyants, els personatges mitològics Orfeu i Tirèsies, aporta a Bernat tot de notícies tranquil·litzadores: el rei li assegura que el seu empresonament té com a única finalitat demostrar que és innocent de tots els càrrecs que se li imputen i que, si ha de passar per aquesta penitència, és per haver sostingut idees materialistes i "epicúries". A l'Edat Mitjana era titllat d'epicuri aquell qui, negant la immortalitat de l'ànima, abraçava els plers materials i carnals com el bé suprem de l'existència. Els tres personatges del més enllà, cadascun des d'un àmbit diferent, li presentaran un seguit d'arguments destinats a apartar-lo d'aquestes opinions herètiques: heus aquí el fil que, malgrat la temàtica i el to tan dispers dels quatre llibres de l'obra, la cohesiona i li dona sentit.

El llibre primer situa el personatge de Bernat a la cambra que havia ocupat durant una suposada estada a la presó. Pres d'una brusca somnolència, Bernat s'adorm i comença a somiar. Apareixen llavors els tres personatges esmentats. El primer de parlar és l'esperit del rei Joan, mort fa poc de manera sobtada, amb qui Bernat, perplex i incrèdul, discuteix llargament sobre la immortalitat de l'ànima: ell fa el paper de l'escèptic; el rei, el del savi que, per designi diví, s'encarrega de mostrar-li el seu error amb tot d'arguments racionals i d'autoritat manllevats de les obres de teòlegs i filòsofs prestigiosos, entre els quals destaca Ciceró.

En el llibre segon continua la conversa amb Joan I, però ara la discussió se centra en els motius i les conseqüències de la seva mort recent i sobtada, que el rei justifica com un recurs de la providència per fer resplendir la innocència dels seus consellers. També explica que ara es troba al purgatori per algunes culpes venials —Orfeu i Tirèsies mortifiquen la seva afició excessiva a la música i a la futurologia—, i que hi restarà, com tots els altres reis catòlics, fins que no es resolgui el Cisma de l'Església (1378-1417).

El llibre tercer és el torn de paraula d'Orfeu i, més tard, de Tirèsies. Orfeu, un músic capaç d'encisar fins i tot les pedres amb el seu cant i el so de la seva lira, explica a Bernat que ha baixat dues vegades a l'infern: la primera per recuperar la seva esposa Eurídice, i la segona i definitiva després de morir a mans d'unes dones colèriques i venjatives. Tirèsies aprofita la narració de la mort d'Orfeu per intervenir en la conversa. Després d'explicar com va ser dona durant set anys i com, més tard, Júpiter li concedí el do de la divinació, en compensació de la vista de què Juno l'havia privat, Tirèsies reprèn Bernat per complaure's en l'amor de la seva estimada; i, per demostrar-li que les dones en general, i la seva estimada en particular, són éssers malvats i egoistes, comença una diatriba misògina molt florida, per a la qual Bernat Metge es basa sobretot en el *Corbaccio* de Boccaccio.

Bernat dedica tot el llibre quart a defensar les dones practicant dues tàctiques. Primer fa la lloança d'un reguitzell de dones cèlebres, incloent-hi una galeria de reines del casal d'Aragó que culmina amb l'elogi de Maria de Luna, muller de Martí l'Humà. Curiosament, Metge

torna a prendre Boccaccio de model, però ara es fixa en un text molt més amable amb les dones: el *De mulieribus claris*. La segona tàctica consisteix a repassar una per una les faltes que Tirèsies ha atribuït a les dones i a demostrar que els homes cometen totes aquelles faltes tant o més que elles.

Tanmateix, Bernat no aconsegueix convèncer Tirèsies, i Tirèsies, al seu torn, tampoc no aconsegueix que Bernat accepti la maldat de les dones. La solució que se li proposa, ara que ha abandonat les seves conviccions herètiques, és dedicar-se a cultivar els seus coneixements, servir Déu i deixar constància, perquè serveixi d'exemple a altres pecadors, d'aquest somni que l'ha apartat dels seus errors i de la condemna eterna.

Quan s'emprèn la tasca de fer una versió moderna d'una obra com aquesta és inevitable plantejar-se algunes preguntes, com ara quin interès pot tenir *El somni* actualment i quina mena d'empatia poden sentir els lectors i les lectores d'avui amb un escriptor que va néixer en el temps de la Pesta Negra i va viure les turbulències polítiques i socials de la baixa Edat Mitjana.

Per a molts, *El somni* potser no és més que un record tèrbol de l'època escolar; per a uns altres, una obra que només té interès per als experts i els estudiosos d'aquella època. Però aquesta opinió és insostenible després d'una lectura atenta —i aviat realment entretinguda i, en certs passatges, francament hilarant— de l'obra mestra de Bernat Metge.

L'estil impecable i l'amenitat de Metge convencen de seguida, fins i tot quan els temes de què tracta han

quedat reduïts a l'anècdota històrica. Si bé per a la majoria de nosaltres que l'esperit sigui immortal o no és un dilema menor, i la «barreja de persuasió i de fe» amb què el rei Joan defensa la immortalitat de l'ànima no ens inquieta gaire, la conversa de Bernat i l'esperit del rei sobre aquesta qüestió és un exercici de retòrica molt interessant i una mostra de la gran astúcia de l'autor: per una banda, el personatge de Bernat es mostra alternativament innocent i descregut per donar pas a tots els arguments que el rei li exposa amb una gran paciència, alhora que l'escriptor exhibeix els seus coneixements sobre filòsofs antics i teòlegs cristians. I encara que Bernat, després de molts dubtes i retrocessos, acaba reconeixent que l'ànima humana és efectivament immortal, la seva conversió és tan ràpida i sobtada que no podem evitar de sospitar que la nova fe de Metge és superficial i acceptada per conveniència.

Més endavant, la descripció que Orfeu ofereix de l'infern i dels turments terribles que hi pateixen els condemnats compon un quadre esfereïdor que arrossega els lectors, testimonis atemorits, d'una cambra de càstig a l'altra, d'un dimoni malvat a un altre de més maligne encara, tots ells torturadors implacables i amb una imaginació realment pèrfida.

I qui podria dir que només els experts i els estudiosos es divertiran amb els atacs de Tirèsies contra les dones, o amb la crítica —molt menys verinosa que la primera, tot s'ha de dir, però igual de còmica— de Bernat als homes? És cert que actualment —però potser es podria dir el mateix de l'època de Metge— és difícil que una dona es pugui veure retratada en moltes de les crítiques de

Tirèsies, o un home en les de Bernat, perquè tant l'un com l'altre prenen com a model de les seves invectives la dona i l'home de les classes privilegiades; però és indubtable que tots els lectors d'ara, siguin homes o dones, no podran evitar de somriure davant la comicitat, la mala intenció i les tergiversacions interessades d'aquests atacs.

El somni és una obra complexa i singular, capaç d'eleva-se fins a les idees filosòfiques més transcendents, però també de mirar-se de prop i amb un gran sentit de l'humor els aspectes més prosaics de la vida quotidiana. I si bé és lícit dubtar que Bernat Metge fos innocent de totes les culpes de què poguessin acusar-lo els seus «perseguidors i els envejosos», sí que li hem de concedir, sense cap mena de dubte, que *El somni* conserva, sis segles després, tota la capacitat de sorprendre'ns i de divertir-nos.

Com a base per a la traducció he adoptat l'edició crítica de Stefano M. Cingolani (Barcelona, Barcino, 2006), però també he consultat l'edició comentada de Lola Badia (Barcelona, Quaderns Crema, 1999) i la traducció italiana corresponent (Torí, Edizioni dell'Orso, 2004). En la meua versió he intentat ser tan fidel com he pogut a l'estil i a les paraules originals de l'autor, refent només aquelles frases que podien resultar massa complexes per al lector d'ara. En algun cas, si no he pogut trobar un equivalent precís per al vocabulari de l'època he seguit el mateix criteri conservador. Per exemple, he mantingut «orpiment», un compost a base d'arsènic que es feia servir en cosmètica. Les definicions d'aquest mot i d'algun altre que he conservat es poden consultar a la majoria de diccionaris actuals de la llengua catalana. En els pocs casos

en què he cregut necessari aclarir o matisar algun terme o fragment que podia resultar difícil d'interpretar per al lector actual, he fet un breu incís explicatiu en el text. Així, per exemple, he afegit que el ruibarbre és una planta medicinal.

Quan hi havia risc de confusió entre diferents personatges, per exemple, entre els dos Escipions, l'Africà Major i el Menor, he introduït el nom complet del personatge en qüestió. També he optat per designar sempre els personatges històrics amb el nom amb què són més coneguts avui («Ciceró» en comptes de *Tul·li*), i he substituït *francesos* per «gals» o *toscans* per «etruscos» quan el context històric ho aconsellava. Per evitar confusions, quan convenia també he canviat el terme *gentils* per «pagans». D'acord amb les edicions modernes de la Bíblia, m'he referit al *Primer* i al *Segon llibre de Samuel*, i al *Primer* i al *Segon llibre dels Reis*, allí on Metge es refereix als quatre llibres dels *Reis*. En el cas d'alguns personatges històrics també he introduït alguna dada per facilitar-ne la identificació. Per exemple, quan Bernat, en la seva lloança de les dones, parla de «la reina de Pedralbes», he introduït el seu nom a continuació. En algun cas no ha estat possible donar totes les dades necessàries en un incís breu, i llavors he respectat l'original. És el cas d'Elionor de Prades, esposa de Pere de Lusignan, rei de Xipre, assassinat l'any 1369. Metge ens diu que Elionor «s'exposà a un gran perill per defensar el seu honor i per venjar la mort del rei», cosa que féu ordenant que matessin el seu cunyat, Joan d'Antioquia, per l'assassinat del rei.

EL SOMNI

LLIBRE PRIMER

Fa poc temps, mentre estava a la presó, no per cap culpa de què poguessin acusar-me els meus perseguidors i els envejosos, sinó per la malvolença que sentien contra mi (tal com s'ha demostrat després clarament, per a vergonya seva), o potser per algun disegni secret de Déu, un divendres, al voltant de la mitjanit, mentre estudiava a la cambra on solia estar-me, la qual és testimoni de les meves cavil·lacions, em va venir un desig molt fort de dormir. Em vaig aixecar, doncs, i vaig passejar una mica per la cambra; però com que una son poderosa m'assetjava, em vaig haver d'estirar al llit, i així de sobte, sense ni tan sols despullar-me, em vaig quedar adormit, però no de la manera acostumada, sinó com solen caure adormits els malalts i els afamats.

Mentre dormia així, em va semblar que apareixia davant meu un home d'alçada mitjana, amb un rostre venerable, vestit amb una roba de vellut frondós de color carmesí sembrat de corones dobles d'or, i amb un barret vermell al cap. L'acompanyaven dos homes molt alts, un

dels quals era jove, molt bell i portava una lira entre les mans; i l'altre era molt ancià, tenia una barba llarga, els ulls buits i amb una mà agafava un bastó molt gros. I al voltant d'aquests tres homes xisclaven i udolaven esgarriofosament falcons, astors i gossos de races diverses.

Quan vaig haver observat amb especial atenció l'home d'alçada mitjana, em va semblar que es tractava del rei Joan d'Aragó, de gloriosa memòria, que havia mort feia poc temps, i el qual jo havia servit durant molts anys. Però com que encara dubtava que fos ell, em vaig espantar terriblement, fins que ell em va dir:

—Allunya totes les pors, que jo sóc aquell qui et penses.

Quan el vaig sentir parlar, el vaig reconèixer immediatament, i li vaig dir, tremolant:

—Oh, senyor! Com és que sou aquí? No vàreu morir fa pocs dies?

—No vaig morir —digué ell—: vaig deixar la carn a la seva mare i vaig retornar l'esperit a Déu, que és qui me l'havia donat.

—Què voleu dir, amb això de l'esperit? —vaig contestar—. No puc creure que l'esperit, si és que tal cosa existeix, pugui tenir un camí diferent que la carn.

—Aleshores —féu ell—, què creus que sóc, jo? És que no saps que fa uns quants dies vaig deixar el cos en què havia viscut?

—Ho he sentit a dir —vaig respondre—, però ara no m'ho crec, perquè si fóssiu mort, no seríeu aquí; per tant, penso que sou viu. Però la gent, potser perquè ho desitgen —ja que les novetats sempre els agraden, sobretot si es tracta de tenir nous senyors—, o per algun frau

que tramen, han fet circular el rumor que sou mort.

—El rumor és cert —digué ell—: he pagat el meu deute a la natura, i aquest que ara parla amb tu és el meu esperit.

—Em podeu dir allò que us plagui, senyor; però jo, parlant amb el respecte degut, no crec que sigueu mort, perquè els homes morts no parlen.

—És veritat, que els morts no parlen; però l'esperit no mor, i per tant, no li és impossible parlar.

—Jo no crec que l'esperit sigui res després de la mort. Moltes vegades he vist morir homes, bèsties i ocells, i no he vist mai que del cos els en sortís cap esperit ni res de semblant que em demostrés que la carn i l'esperit són dues coses diferents i separades. Sempre he cregut que això que hom anomena esperit o ànima no és res més que la sang o la calor natural del cos, que a causa de desequilibris entre els seus quatre humors s'acaba morint, igual que el foc, quan el vent l'arrenca del seu lloc, o quan s'acaba l'oli o el ble que el fan cremar, s'apaga, i després ja no el pot veure ningú.

—Estàs molt enganyat —digué ell—; sembla que no facis cap diferència entre uns esperits i altres.

—No en faig cap, perquè veig morir totes les coses animades de la mateixa manera.

—No és veritat, que totes morin de la mateixa manera —respongué ell—. Déu ha creat tres tipus d'esperits vitals. N'hi ha uns que foren creats per Déu en el moment de la creació del món, i no són coberts de carn: aquests són els àngels. Uns altres, que Déu creà més tard i que són coberts de carn, però que no moren quan mor la carn, són els homes. I finalment, n'hi ha uns altres, que són coberts

de carn i que neixen i moren amb aquesta carn, que són els animals bruts. L'home va ser creat entremig, per tal que fos inferior als àngels i superior a les bèsties, i perquè tingués quelcom en comú amb els uns i amb les altres: la immortalitat de l'esperit amb els àngels i la mortalitat de la carn amb les bèsties, una mortalitat que durarà fins al moment de la resurrecció.

—Ja us he dit, senyor, que jo veig morir de la mateixa manera totes les coses animades, i mai no he vist el contrari; per tant, no crec res més que això. Sobretot veient que Salomó, a l'*Eclesiastès*, opinava com jo: «Una és la mort dels homes i de les bèsties, i de la mateixa condició són uns i altres; tal com moren els homes, moren les bèsties i tots els éssers que respiren, i en l'home no hi ha res que no sigui en la bèstia.»

—No sembla —féu ell— que coneguis bé la intenció del savi que has esmentat, perquè ell no va posar aquestes paraules en boca seva, sinó dels infidels i dels de poc enteniment. Això mateix ha escrit sant Gregori als seus *Diàlegs*, i sant Tomàs a la *Summa contra els pagans*. I ha de ser així, perquè al final de l'*Eclesiastès*, com a conclusió, Salomó diu: «Fins que la pols torni a la terra, d'on provenia, i l'esperit retorni a aquell qui l'ha donat». I una mica després, afegeix: «Escoltem junts la fi d'aquest discurs: tem Déu i observa els seus manaments; és per a això que han estat creats tots els homes». Per aquestes paraules sabem que Salomó feia parlar moltes persones, però després, quan va dir que l'havien d'escoltar tots junts, és quan els va expressar la seva opinió veritable. A més a més, prou que saps que hom creu moltes coses que no pot veure.

—És cert —vaig dir—, però no considero que qui creu tals coses sigui un savi. Només crec allò que veig; la resta no em preocupa en absolut.

—Digues —respongué ell—: abans de venir al món, què eres?

—Allò mateix que seré després de la mort.

—I què seràs?

—No res.

—Llavors, no eres res, tampoc, abans de ser engendrat?

—Això és el que penso —vaig dir.

—I per què penses això?

—Perquè cada dia veig que la dona, per la unió amb l'home, es queda embarassada, i abans no ho estava; i després parirà una criatura, la qual, de no existir, passarà a existir.

—Sí, però això que has vist en altres no ho has vist en tu mateix. Digues-me, doncs, si recordes què eres abans de ser engendrat.

—No recordo què era, ni en tinc cap certesa, perquè no ho he viscut; però molt em sembla que no era res: jo sóc un home com tots els altres, i estic obligat a seguir les seves petjades.

—O sigui —digué ell— que creus allò que no has vist.

—És veritat, senyor, que crec algunes coses que no he vist. I després d'això que us he dit, no ho puc negar. En realitat, com més hi penso, més clar ho veig: moltes vegades he cregut coses que no podien provar-se clarament. Sobretot pel que fa a una cosa molt comuna: si demaneu a algú qui és el seu pare, us dirà que és aquell qui creu que

ho és. Però no en té cap certesa: es tracta només d'una creença.

—Això està molt bé —va dir ell—: és molt plaent per a l'interlocutor que, en una discussió, li responguin no només concedint la seva conclusió, sinó també demostrant-la.

Llavors em va començar a passar la por; però, com que encara dubtava d'allò que em deia, m'hi vaig acostar per besar-li les mans.

—Aparta't —féu ell—, perquè aquest cos que em cobreix és una imatge de la fantasia, i no t'és possible ni tens permís per tocar-lo. Aquell cos que tu servies i al qual solies fer reverències i honors s'ha convertit en pols.

Els meus ulls, aleshores, van vessar llàgrimes molt abundants, i del cor me'n pujaren tot de gemecs i sospirs profunds; totes les nafres se'm reobriren i em van cruixir tots els ossos: aquell moment va ser, per a mi, més dolorós que el de la seva mort.

—No ploris —va dir ell—, ni estiguis trist, perquè no s'hi pot fer res. Pel que fa al meu interès, no cal que ploris, perquè estic prou bé per la gràcia de Déu, i ni per ser rei de tot el món no voldria pas tornar-hi. I encara menys et cal plorar pel que fa al teu, perquè si m'has perdut a mi, que era el teu senyor, n'has guanyat un que és tan bo o millor. Ell et traurà, per fer-te honor, de la presó en què et trobes, i no permetrà que ningú et faci cap ofensa. Com que és molt just i virtuós, de seguida veurà la mala intenció dels teus perseguidors, encara que, per complaure'ls, obligat pel seu recent accés al tron, no t'alliberarà tan aviat com tu voldries i et mereixeries segons justícia. Després, si el serveixes, et sabrà recompensar bé.

Però no cal que te'n parli gaire, d'ell, que ja el coneixes prou bé.

—Senyor, és veritat, i jo hi tinc les mateixes esperances que vós, en ell, però de moment no veig que hi hagi cap canvi.

—Oh! —va fer ell—, aquesta és una malaltia comuna entre els homes: creure que allò que desitgen amb molta intensitat, no els arribarà mai, o que, si mai els arriba, serà molt tard, segons la seva opinió.

—Mentre m'arribi un dia o altre, senyor, estaré content, perquè prou aviat es fa tot allò que es fa bé. Ara com ara, no em preocupa gaire: allò que plagui al meu nou senyor i a Déu, em plaurà també a mi. Només us demano una cosa, senyor, si no us enutja: us suplico que em digueu què és l'esperit, i que m'ajudeu a entendre la seva immortalitat, si és possible. Sento una gran impaciència perquè m'ho expliqueu, ja que no sóc capaç d'entendre-ho. I vós m'heu dit que heu retornat l'esperit a Déu; per tant, l'esperit ha de ser una cosa immortal.

—La teva conclusió —respongué ell— és correcta. I no em sorprèn que no ho puguis entendre, perquè no hi vols reflexionar detingudament. No hi ha res al món que no es torni difícil, o gairebé impossible, quan no ho volem fer.

—Jo hi reflexionaria de bon grat, senyor, però la meva intel·ligència és molt tosca, i no pot arribar a entendre una matèria tan elevada sense la vostra ajuda.

—Si és així, ara escolta'm amb atenció. Molts doctors de l'Església de Déu, filòsofs, poetes i altres homes savis i devots que han pensat en aquesta matèria, han fet tot el que han pogut per fer entendre als homes del món,